

Pagrindiniai klausimai:

■ Kada pradedamas privalomasis ugdymas?

■ Kokio amžiaus vaikams teikti pradinį ugdymą?

■ Kaip organizuojamas pradinis ugdymas Europos šalyse?

■ Kaip siejasi pradinio ugdymo pradžia ir mokinių pasiekimai?

■ Ar mokantis ilgiau gerėja mokinių pasiekimai?

PRADINIO UGDYMO ORGANIZAVIMO YPATUMAI: KIEK TAI TURI ĮTAKOS MOKINIŲ PASIEKIMAMS?

Sėkminga mokymosi pradžia pradinėje mokykloje yra labai svarbi tolesniam vaiko mokymuisi ir jo sėkmei ateityje. Šiame etape tęsiamas ikimokykliniame ir priešmokykliniame amžiuje pradėtas vaiko ugdymas, skatinamas savarankiškumas, vaikai ugdosi valią, gebėjimą planuoti, perima socialiai priimtinas elgesio taisykles, mokosi pozityviai bendrauti ir bendradarbiauti, veikti kartu. Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme apibrėžta pradinio ugdymo paskirtis – *suteikti asmeniui dorinės ir socialinės brandos pradmenis, kultūros, taip pat ir etninės, pagrindus, elementarų raštingumą, padėti jam pasirengti mokytis pagal pagrindinio ugdymo programą.*

Šioje problemos analizėje aptariama, koks ankstyvojo ugdymo¹ poveikis mokymosi pasiekimams pradėjus lankyti mokyklą, kokio amžiaus sulaukęs vaikas turėtų pradėti mokytis pagal pradinio ugdymo programą, kaip organizuoti pradinį ugdymą, kad mokiniai pasiektų kuo geresnius rezultatus.

Pagrindinės išvados:

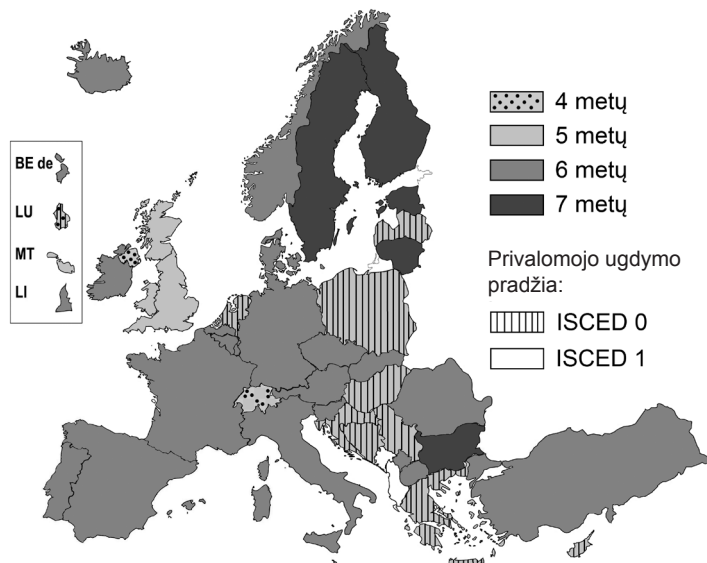
- Pradinio ugdymo organizavimo ypatumams įtakos turi daug įvairių veiksnių: socialinė ekonominė aplinka, tradicijos, švietimo sistemos sąranga (pavyzdžiui, pradinio ugdymo trukmė), valstybės, visuomenės keliami lūkesčiai ir tikslai mokyklai. Todėl Europos šalyse pradinio ugdymo organizavimo ypatumai labai skiriasi:
  - ♦ **pradinio ugdymo pradžia** svyruoja nuo 4 iki 7 metų. Daugumoje Europos šalių pradinis ugdymas taikomas vaikams nuo 6 metų, Lietuvoje – nuo 7 metų;
  - ♦ **pradinio ugdymo trukmė** svyruoja nuo 4 iki 7 metų. Pusėje Europos švietimo sistemų – 6 metus, Lietuvoje – 4 metus;
  - ♦ **mokslo metų trukmė** svyruoja nuo 31 iki 40 savaitių. Daugumoje Europos šalių – 36–38 savaitės, Lietuvoje – 32 savaitės;
  - ♦ **mokinių vasaros atostogų trukmė** svyruoja nuo 5 iki 16 savaitių, Lietuvoje jos trunka 13 savaitių;
  - ♦ vidutinis minimalus rekomenduojamas **ugdymo valandų** skaičius vieneriems pradinio ugdymo metams svyruoja nuo 469 iki 954 valandų, Lietuvoje – 582 valandos;
  - ♦ minimalus **pamokų skaičius per savaitę** pradiniame ugdyme svyruoja nuo 19 iki 40, Lietuvoje 22–24 pamokos per savaitę;
  - ♦ **klasės dydis** svyruoja nuo 15 iki 25 vaikų, Lietuvoje – 15,2;
  - ♦ rekomenduojamas **vaikų skaičius klasėje** svyruoja nuo 8 iki 30 vaikų, Lietuvoje pradinio ugdymo klasėje negali būti daugiau nei 24 mokiniai. Kai kuriose šalyse tokių rekomendacijų nėra;
  - ♦ **mokinių ir mokytojų skaičiaus santykis** svyruoja nuo 8,8 iki 21,8, Lietuvoje – 10,2.
- Kokybiškas ankstyvasis ugdymas turi didelę įtaką sėkmingai tolesnei vaiko raidai ir jo mokymuisi. Vaikų, ilgiau dalyvaujančių ankstyvajame ugdyme, pasiekimai yra aukštesni. Tad vis daugiau Europos šalių įteisina privalomojo ugdymo pradžią dar ISCED 0 lygmenyje. Taip pat ankstyvas institucinis ugdymas prisideda prie socialinės atskirties, skurdo mažinimo, ankstyvo iškritimo iš švietimo sistemos mažinimo, teikia ekonominę naudą asmeniui, visuomenei ir šaliai.
- Tyrėjai teigia, kad ankstyvas (nuo 5 metų ar anksčiau) vaikų *akademinis ugdymas* suteikia pirminį pranašumą – pirmaisiais metais mokinių pasiekimai stipriai auga, tačiau vėlesniais metais šis pranašumas išnyksta. Kadangi ikimokyklinio amžiaus vaikui akademiškai orientuota ugdymo patirtis yra per ankstyva, todėl jo mokymosi pažanga gali sulėtėti. Kad vaikai pasiektų geriausius rezultatus, svarbu organizuojant ugdymą atsižvelgti į vaiko raidą. 4–5 metų vaikus galime ugdyti pagal ugdymo programas, grindžiamas žaidimais.
- Mokslinių ir tarptautinių mokinių pasiekimų tyrimų duomenys atskleidžia, kad didžiausią įtaką **mokinių pasiekimams** turi **pamokos kokybė** ir **mokinių pasitikėjimas savimi**. Pradinio ugdymo organizavimo forma (mokslo metų trukmė, ugdymo valandos, pamokų skaičius per savaitę ir pan.) turi palyginti mažą įtaką mokinių pasiekimams.
- Beveik visose Europos šalyse klasę moko vienas pradinis klasių **mokytojas**, o mokytojai dalykininkai, kaip ir Lietuvoje, moko tik kai kurių dalykų (užsienio kalbos, kūno kultūros, muzikos, tikybos (dorinio ugdymo)).

¹ Ankstyvasis ugdymas – ikimokyklinis ir priešmokyklinis ugdymas.

KADA PRADEDAMAS PRIVALOMASIS UGDYMAS?

Daugelyje Europos šalių privalomojo ugdymo pradžia sutampa su pradinio ugdymo pradžia. Tačiau dešimt šalių privalomąjį ugdymą pradeda jau ikimokykliniu ar priešmokykliniu ugdymu: nuo 5 metų pradeda Nyderlandai, Latvija, Lenkija, Vengrija, Bosnija ir Hercegovina, Serbija, Kroatija, Graikija ir Kipras, o Liuksemburgas privalomąjį ugdymą pradeda vaikui sulaukus 4 metų (žr. 1 pav.). Ankstinančių privalomąjį ugdymą šalių skaičius didėja. Nuo 2015 m. Vengrija įteisino privalomą ikimokyklinį ugdymą nuo 3 metų, Suomija – nuo 6 metų. Planuojama, kad ir Lietuva nuo 2016 m. rugsėjo 1 d. įves privalomąjį priešmokyklinį ugdymą.

1 pav. Privalomojo ugdymo pradžia pagal amžių ir švietimo lygmenį (2014–2015 m. m.)

BE de – Belgija vok., LU – Liuksemburgas, MT – Malta, LI – Lichtenšteinas

Duomenų šaltinis: Eurydice, 2014

Tyrimų duomenys rodo, kad kokybiškas ankstyvas ugdymas daro teigiamą poveikį vaikų tolesnei socialinei, emocinei raidai, padeda spręsti daugelį socialinių problemų, gerinti mokinių pasiekimus mokykloje. Tai turi įtakos visam tolesniam mokymuisi ir gyvenimui. Tarptautinių ir nacionalinių tyrimų duomenimis, vaikų iš nepalankios socialinės ekonominės aplinkos pasiekimai yra žemesni negu kitų vaikų, o ateityje šie skirtumai tik dar labiau ryškėja.

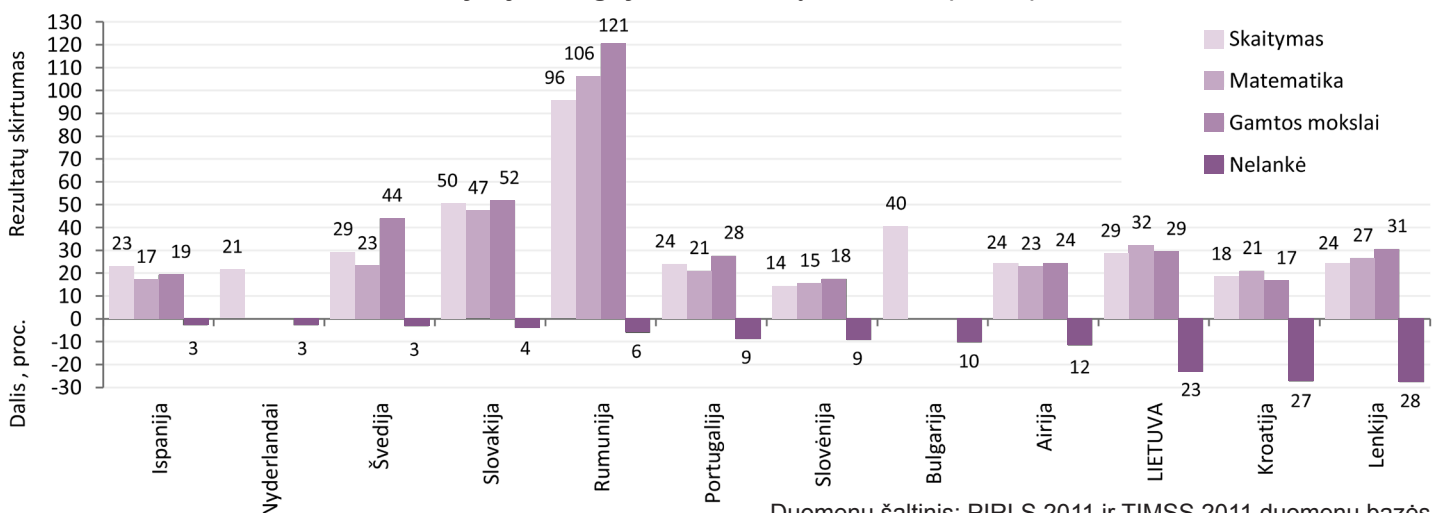
1997–2014 m. Jungtinėje Karalystėje vykdytas tęstinis tyrimas „Veiksmingas ikimokyklinis, pradinis ir vidurinis ugdymas“ (angl. *Effective Pre-School, Primary and Secondary Education Project (EPPSE)*) parodė, kad kokybiškas ankstyvasis vaikų ugdymas labai reikšmingas įveikiant socialinę atskirtį ir skatina įtrauktį suteikdamas vaikams, ypač iš nepalankios aplinkos, sėkmingą mokymosi pradžią pradinėje mokykloje.

Tyrimai rodo, kad vaikai iš palankesnės socialinės ekonominės aplinkos šeimų, kurių namuose yra daug knygų, tėvams patinka skaityti, yra patys linkę anksti pradėti skaityti. Sharp (2002) teigia, kad vaikams, anksti (ne mokykloje) skaityti išmokusiems, vėliau mokykloje sekasi geriau negu išmokusiems vėlai. Taip pat mažų vaikų žodinis bendravimas labai padeda turtinti jų žodyną ir pasirengti mokyklai. 3 metų vaikų iš aukštesnės socialinės padėties šeimų žodyne buvo 1 116 žodžių, vidutinės socialinės padėties šeimų – 740 žodžių, žemos socialinės padėties šeimų – 525 žodžiai (Wisconsin Council on Children and Families, 2007). O anksčiau į švietimo sistemą patekusiems vaikams anksčiau nustatomi ir mokymosi sunkumai bei pradeda teikti pagalba. Pavyzdžiui, Lietuvoje institucinis ikimokyklinis ugdymas nėra privalomas, išskyrus vaikus iš socialinės rizikos grupės šeimų, kuriems yra skiriamas privalomas institucinis ikimokyklinis ar priešmokyklinis ugdymas. Taigi kokybiškas ankstyvasis institucinis ugdymas yra vienas iš būdų mažinti socialinę atskirtį.

Palyginkime Europos šalių vaikų, dalyvavusių ir nedalyvavusių ankstyvajame ugdyme, pasiekimus. Tarptautinių mokinių pasiekimų tyrimų duomenimis, Lietuvoje net 23 proc. ketvirtos klasės mokinių nedalyvavo ikimokykliniame ar priešmokykliniame ugdyme (žr. 2 pav.). Didesnė tokių mokinių dalis tik Kroatijoje (27 proc.) ir Lenkijoje (28 proc.). Vaikų, dalyvavusių ankstyvajame vaikų ugdyme, pasiekimai reikšmingai didesni nei vaikų, nedalyvavusių instituciniame ugdyme.

Lietuvoje šis skirtumas skaitymo, matematikos ir gamtos mokslų srityse siekė apie 30 taškų. Pažymėtina, kad Slovakijoje šie skirtumai dar didesni, ir ypač Rumunijoje, kur, pavyzdžiui, rezultatų skirtumas gamtos mokslų srityje siekia net 121 tašką. Tačiau Rumunijoje ankstyvajame ugdyme nedalyvavo nedidelė ketvirtokų dalis (6 proc.), Slovakijoje – tik 4 proc.

2 pav. Mokinių, nedalyvavusių ankstyvajame ugdyme, dalis (proc.) ir mokinių, dalyvavusių ir nedalyvavusių ankstyvajame ugdyme, rezultatų skirtumas (taškai)

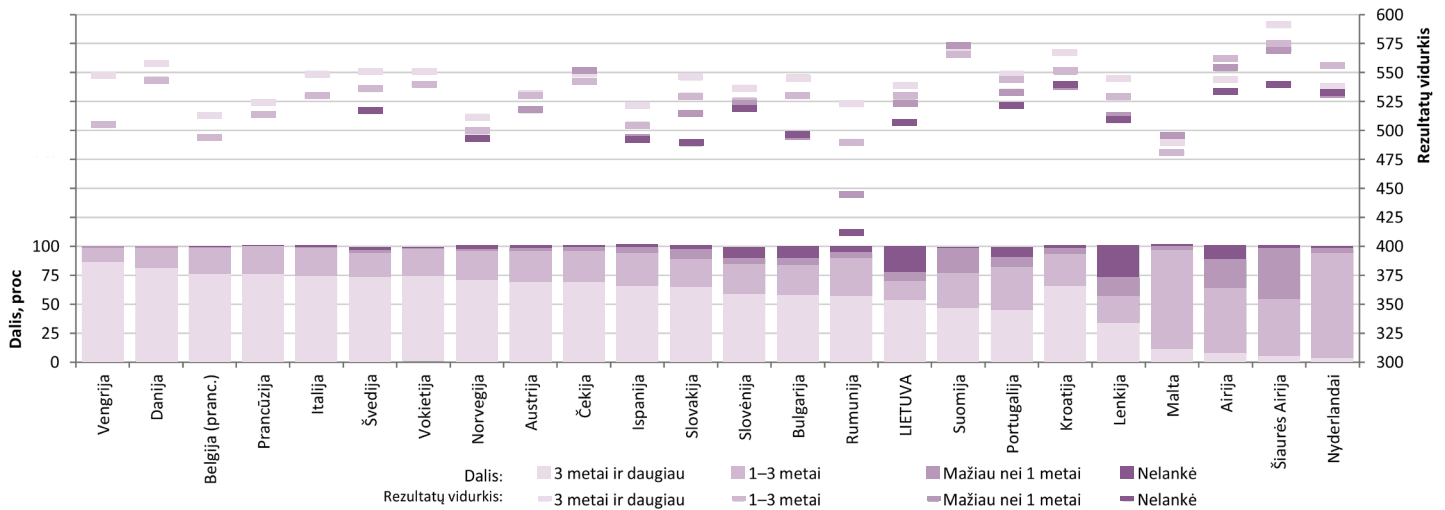

Duomenų šaltinis: PIRLS 2011 ir TIMSS 2011 duomenų bazės

Tyrimai atskleidžia, kad ilgiau ankstyvajame ugdyme dalyvaujančių vaikų pasiekimai mokykloje yra aukštesni, o sėkminga mokymosi pradžia lemia ir sėkmingą tolesnį mokymąsi. Tiesa, kai kuriose šalyse (Airijoje, Maltoje, Šiaurės Airijoje) vaikų ankstyvojo ugdymo trukmė neturi įtakos jų skaitymo pasiekimams ketvirtoje klasėje. Tačiau Maltoje ir Šiaurės Airijoje ankstyvasis vaikų ugdymas trunka tik dvejus metus, Airijoje – vienerius metus, nes šiose šalyse pradinio ugdymo pradžia yra ankstyva.

PIRLS 2011 tyrimo duomenys atskleidžia, kad daugumoje Europos šalių vaikai ankstyvajame ugdyme dalyvauja trejus metus ir ilgiau (žr. 3 pav.). Lietuvoje kiek daugiau nei pusė vaikų dalyvavo ikimokykliniame ar priešmokykliniame ugdyme trejus metus ir ilgiau. Minėta, kad ilgiau ankstyvajame ugdyme dalyvavusiems vaikams geriau sekasi mokykloje, tai patvirtina ir 3 pav. pateikti duomenys. Matome, kad Lietuvoje bent vienerius metus ankstyvajame ugdyme dalyvavusių vaikų pasiekimai reikšmingai aukštesni (17 taškų) negu nedalyvavusių vaikų.

3 pav. Vaikų pasiskirstymas (proc.) pagal dalyvavimo ankstyvajame ugdyme trukmę ir jų skaitymo rezultatai

Duomenų šaltinis: PIRLS 2011 duomenų bazė

Analogišką išvadą galime daryti iš TIMSS tyrimo duomenų apie vaikų ankstyvojo ugdymo trukmę ir jų matematikos bei gamtos mokslų pasiekimus. Lietuvoje vaikų, ankstyvajame ugdyme dalyvavusių trejus metus ar ilgiau ir vienerius metus ar trumpiau, skaitymo rezultatų skirtumas siekia 16, matematikos – 20, gamtos mokslų – 17 taškų.

Nors daugumoje Europos šalių privalomo ugdymo pradžia sutampa su pradinio ugdymo pradžia, tačiau daugėja šalių, kuriose privalomas ugdymas prasideda dar ISCED 0 lygmenyje. Kokybiškas ankstyvas institucinis vaikų ugdymas turi įtakos vaiko raidai, prisideda prie socialinės atskirties mažinimo. O tarptautinių tyrimų duomenys atskleidžia, kad kuo ilgiau vaikai dalyvauja ankstyvajame ugdyme, tuo jų pasiekimai mokykloje yra aukštesni.

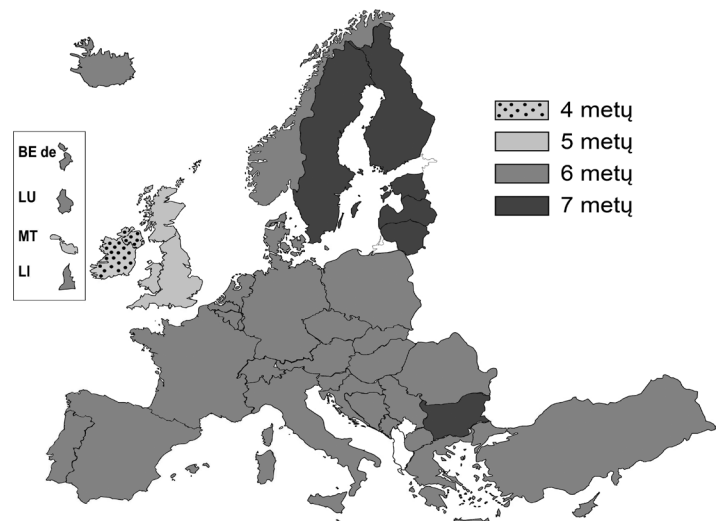
KOKIO AMŽIAUS VAIKAMS TEIKTI PRADINĮ UGDYMĄ?

Daugelyje Europos šalių (28 iš 37 šalių) pradinis ugdymas pradamas teikti vaikams nuo 6 metų (žr. 4 pav.). Baltijos šalyse (Estijoje, Latvijoje ir Lietuvoje), kai kuriose Šiaurės Europos šalyse (Švedijoje ir Suomijoje) ir Rumunijoje pradinis ugdymas teikiamas vaikams nuo 7 metų. Keliose šalyse pradinio ugdymo pradžia ankstyva: Anglijoje, Velse, Škotijoje ir Maltoje – vaikams nuo 5 metų, Airijoje ir Šiaurės Airijoje – nuo 4 metų.

Tačiau, pavyzdžiui, Airijoje pradinis privalomas ugdymas pradamas nuo 6 metų, o nuo 4 metų vaikai ugdomi *Vaikų* (angl. *Infants*) klasėse pagal 2009 m. patvirtintą Ankstyvojo vaikų ugdymo programą „Aistear“ (angl. *Early childhood curriculum framework*), kuri skirta *Vaikų* klasėms pradinėse mokyklose. O 6–11 metų vaikai ugdomi pradinėse mokyklų 1–6 klasėse pagal tradicinę pradinio ugdymo programą.

Pradinio ugdymo pradžią lemia įvairūs veiksniai: valstybės požiūris ir tikslai, tradicijos, socialinis ekonominis kontekstas, švietimo sistemos sąranga. Taip pat labai svarbu, kokius tikslus visuomenė ir valstybė kelia pradinei mokyklai. Pavyzdžiui, 1922 m. Lietuvoje siekiant kelti gyventojų raštingumą ir išsilavinimą, buvo išleistas Privalomojo pradinio 7–14 metų vaikų mokslo įstatymas.

4 pav. Pradinio ugdymo pradžia pagal amžių (2014–2015 m. m.)

BE de – Belgija vok., LU – Liuksemburgas, MT – Malta, LI – Lichtenšteinas

Duomenų šaltinis: Eurydice, 2014

Jungtinėje Karalystėje dar 1870 m. Švietimo akte (angl. *Education Act*) buvo numatyta pradinio ugdymo pradžia nuo 5 metų, nors buvo diskutuota, kad pradinio ugdymo pradžia būtų nuo 6 metų ar netgi 7 metų. Pagrindinės priežastys, lėmusios tokį ankstyvą vaikų įtraukimą į pradinį ugdymą, buvo susijusios su vaiko gerove (t. y. siekis apsaugoti vaikus nuo išnaudojimo namuose, sveikatai kenksmingų sąlygų gatvėse ir pan.). Tai buvo ir politinis sprendimas siekiant, kad moterys greičiau grįžtų į darbo rinką, o vaikai, anksčiau pradėję lankyti mokyklą ir ją baigę, galėtų anksčiau įsilieti į darbo rinką. Jungtinėje Karalystėje diskusijas dėl pradinio ugdymo pradžios vėl sukėlė 2013 m. apie 130 ankstyvojo vaikų ugdymo specialistų pasirašytas laiškas². Jame raginama pratęsti neformalųjį, žaidimais grįstą (angl. *play-based*) ikimokyklinį ugdymą ir vėlinti pradinio ugdymo pradžią iki 7 metų amžiaus. Per anksti mokyklą pradėję lankyti vaikai paprastai patiria sunkumų, nes turi nepakankamai išlavintus socialinius gebėjimus (negeba kantriai išlaukti savo eilės, sunkiai valdo kylančias emocijas, neišlaiko dėmesio, mažiau pasitiki savimi), todėl susiduria su adaptacinėmis problemomis.

Lietuvoje pagal pradinio ugdymo programą vaikas pradeda ugdyti, kai jam tais kalendoriniais metais sueina 7 metai (Švietimo įstatymas, 2011). Tačiau vaikų raidos tempas skiriasi, ir to paties amžiaus vaikai vienoje srityse gali būti subrendę labiau, kitose – jų gebėjimai menkesni. Todėl tėvų prašymu pradinis ugdymas gali būti pradedamas teikti vieneriais metais anksčiau. Tokiu atveju vaikui turi būti atliktas jo brandumo mokyklai įvertinimas, kurį atlieka savivaldybės pedagoginė psichologinė tarnyba. Tėvai gali pasirinkti, kada jie kreipsis į tarnybą dėl vaiko brandumo įvertinimo (galima kreiptis prieš leidžiant penkiameitį į priešmokyklinę grupę ar prieš leidžiant šešiametį į pirmąją klasę). Mokykloje svarbūs ne vien pažintiniai gebėjimai, lemiantys vaiko gebėjimą skaityti, rašyti ar skaičiuoti, bet ir socialiniai, emociniai, savarankiškumo įgūdžiai. Atliekant vaiko brandumo mokyklai įvertinimą remiamasi šiais rodikliais:

- **socialinis emocinis brandumas** (savęs suvokimas ir savigarba, elementari savikontrolė, susivaldymas, gebėjimas gyventi greta kitų (bendravimas, bendradarbiavimas, atsakomybė));

- **intelektinė branda** (aktyvus domėjimasis pasauliu, jautrumas vaizdams, garsams, žodžiams (jutimų ir suvokimo brandumas), geri darbinės atminties įgūdžiai, probleminio mąstymo pradmenys, išlavėjusi kalba, gebėjimas įsivaizduoti, bandymas kurti);
- **nuostata ir pasirengimas tapti mokiniu** (nusiteikimas eiti į mokyklą, domėjimasis knygomis, pasirengimas rašyti, elementarūs matematiniai vaizdiniai).

Šveicarų psichologas J. Piaget, vaiko pažintinės raidos teorijos kūrėjas, manė, kad tik apie septintuosius metus susiformuoja gebėjimas atlikti konkrečias operacijas, o ikimokyklinio amžiaus vaikai negali atlikti paprastų loginių operacijų. Tačiau dabartiniai tyrimai rodo, kad vaiko raida yra tolydesnė ir kiekvienoje stadijoje išryškėjančių pažintinių gebėjimų pradmenys pradeda rasti anksčiau, negu manė J. Piaget (Myers, 2000). 4–6 metų vaikas suvokia loginius ryšius, pradeda manipuliuoti skaičiaus sąvoka, tačiau loginis ir abstraktus mąstymas dar nėra išsivystęs. O apie septintuosius metus galutinai susiformuoja gebėjimas atlikti formalias operacijas logiškai mąstant.

Apsisprendžiant dėl pradinio ugdymo pradžios reikia atlikti daug analizių, įvertinti daugelį dalykų. Vienas iš svarbiausių veiksnių – kokius tikslus visuomenė, šalis kelia mokyklai: akademinis (kad vaikai kuo anksčiau pradėtų skaityti, rašyti, jų pasiekimai būtų aukšti); socialinius ekonominius (mažinti atskirų visuomenės grupių socialinį atotrūkį, įtraukti vaikus į švietimą kuo jaunesniame amžiuje) ar kt.

Šiuo metu ne tik Lietuva, bet ir daugelis valstybių persvarsto švietimo politiką, kelia klausimus ir organizuoja diskusijas dėl pradinio ugdymo pradžios. Turima daug įrodymų, kad didžiausią pridėtinę vertę ankstyvasis institucinis ugdymas suteikia vaikams, kurie gyvena skurdo ir socialinės atskirties sąlygomis, o tokių vaikų (Lietuvoje nuo gimimo iki 5 metų tokių vaikų yra kas penktas) tėvai vis labiau užimti ir vis mažiau laiko skiria vaikams. Šalys, įsivertinusios savo būklę, priima sprendimus dėl ankstyvojo institucinio ugdymo ankstinimo (bent kelias valandas per dieną vaikai ugdomi profesionaliai pasirengusių pedagogų). Todėl norint atsakyti į klausimą, nuo kokio amžiaus pradėti vaiką ugdyti pagal pradinio ugdymo programą, reikia nuodugnesnės analizės.

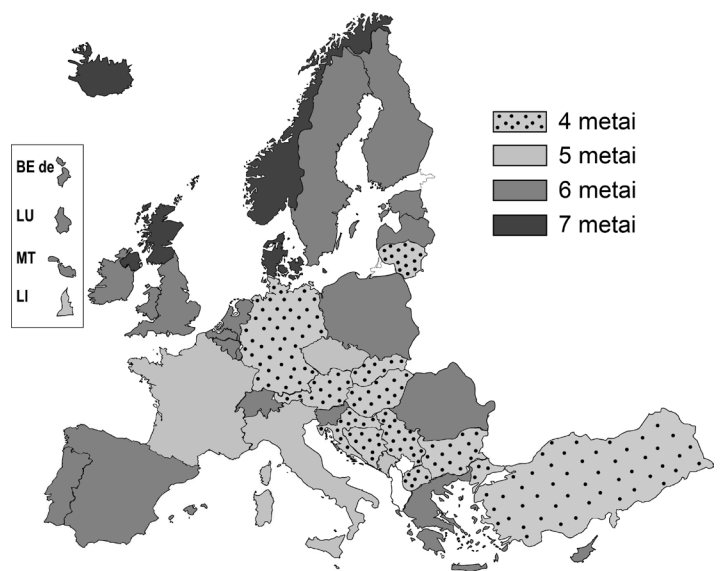
KAIP ORGANIZUOJAMAS PRADINIS UGDYMAS EUROPOS ŠALYSE?

Pradinio ugdymo programos trukmė. Europos šalyse pradinio ugdymo programos trukmė labai skiriasi – svyruoja nuo 4 iki 7 metų (žr. 5 pav.). Pusėje Europos švietimo sistemų (21 iš 42) pradinio ugdymo trukmė – 6 metai. Lietuvoje, kaip ir dar dešimtyje Europos šalių, pradinio ugdymo trukmė – 4 metai.

Daugelyje Europos šalių pradinį klasių mokinių **mokslo metai trunka** 36–38 savaites (žr. 1 lentelę). Lietuvoje ir Bulgarijoje pradinį klasių mokslo metai trunka 32 savaites, Italijoje – 33 savaites ir yra trumpiausi tarp kitų Europos šalių. Ilgiausiai mokosi Danijos pradinį klasių mokiniai – net 40 savaičių per metus, Čekijos, Austrijos ir Lenkijos – 39 savaites, Lichtenšteino – 38–40 savaičių.

Pradinį klasių mokinių **vasaros atostogų trukmė** Europos šalyse taip pat labai svyruoja (žr. 1 lentelę). Trumpiausios mokinių vasaros atostogos (6 savaičių) yra Lichtenšteine, Vokietijoje, Nyderlanduose, Velse ir Anglijoje. O Lietuvoje, Latvijoje, Portugalijoje ir Turkijoje pradinį klasių mokinių

5 pav. Pradinio ugdymo programos trukmė (2014–2015 m. m.)

BE de – Belgija vok., LU – Liuksemburgas, MT – Malta, LI – Lichtenšteinas
Duomenų šaltinis: Eurydice, 2014

² <http://www.telegraph.co.uk/comment/letters/10302844/The-Government-should-stop-intervening-in-early-education.html>.

vasaros atostogos ilgiausios tarp Europos šalių ir trunka 13 savaitių. Tik Bulgarijoje pradinį klasių mokiniai vasarą atostogauja ilgiau – net 15–16 savaitių.

Apibendrinus darytina išvada, kad Lietuvoje pradinį klasių mokinių mokslo metų trukmė trumpiausia, o mokinių vasaros atostogos vienos ilgiausių.

1 lentelė. Pradinio ugdymo mokslo metų ir vasaros atostogų trukmė (2015–2016 m. m.)

		Mokslo metų trukmė (savaitės)										
		31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	
Vasaros atostogų trukmė (savaitės)	5											
	6				Nyderlanadai					Vokietija, Velsas, Anglija		
	7									Lichtenšteinas		
	8						Liuksemburgas	Prancūzija		Norvegija	Škotija	Čekija, Austrija
	9							Airija, Belgija (pranc., vok.)		Šiaurės Airija, Slovakija, Belgija (flam.)		
	10						Švedija		Slovėnija			Danija
	11					Ispanija	Islandija	Vengrija		Suomija		
	12					Graikija, Kroatija	Estija	Kipras	Malta			
	13		Lietuva	Italija	Latvija			Portugalija, Turkija				
	14											
15												
16		Bulgarija										

* Šveicarijoje mokslo metų trukmė – 38–39 savaitės.

Duomenų šaltinis: Eurydice, 2015a

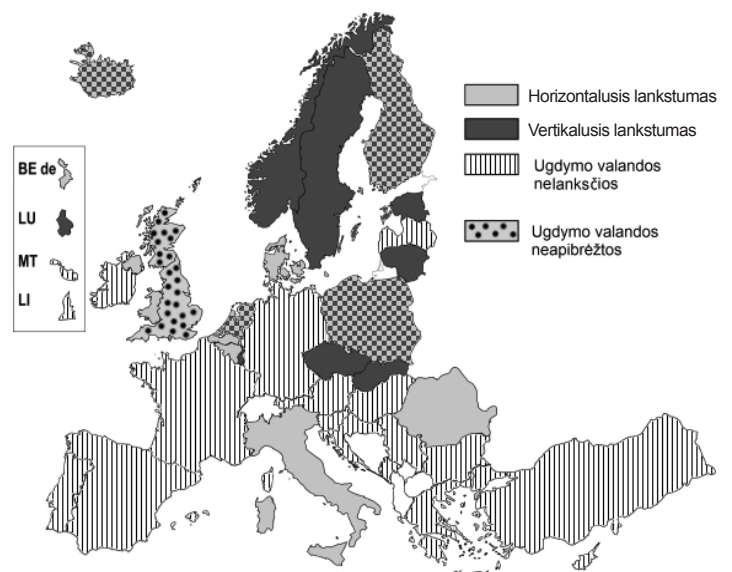
Mokslininkai diskutuoja apie ilgų vasaros atostogų poveikį vaikų mokymui(si). Teigiama, kad vaikai mokosi geriausiai, kai yra tęstinis mokymas(is), o trijų mėnesių pertrauka yra tiesiog per ilga. Tokia ilga pertrauka nutraukia mokymosi ritmą, skatina užmiršimą, o rudenį mokiniams grįžus į mokyklą tenka kartoti išeitą mokymosi medžiagą. Taip pat ilga pertrauka gali turėti neigiamų pasekmių specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems mokiniams ar vaikams iš socialiai pažeidžiamos aplinkos. Vaikų iš palankesnės socialinės ekonominės aplinkos šeimų ugdymas per vasaros atostogas nenutrūksta: jie turi daugiau galimybių dalyvauti vasaros stovyklose, lankytis muziejuose, jų namuose palankesnė mokymosi aplinka ir pan. Tarptautinių tyrimų (TIMSS ir PIRLS) duomenimis, vaikų iš aukštesnės socialinės ekonominės padėties edukaciniai namų ištekčiai (knygų skaičius namuose, interneto ryšys, tėvų išsilavinimas ir profesija) yra gausesni nei vaikų iš žemesnės socialinės ekonominės padėties.

H. Cooper, B. Nye ir kt. (1996) tyrėjai, išanalizavę 39 tyrimus, teigia, kad JAV mokinių pasiekimai per vasaros atostogas (apie 12 savaitių) suprastėja, mokiniai praranda apie mėnesį mokslo metų mokymosi pažangos. Nustatyta, kad stipresnis neigiamas vasaros atostogų poveikis yra mokinių matematikos pasiekimams, skaitymo – mažesnis. Taip pat tyrėjai pastebėjo, kad ilga vasaros atostogų pertrauka vienodai neigiamai veikia vaikų matematikos pasiekimus iš žemos ir aukštesnės socialinės ekonominės padėties šeimų, tačiau turėjo gerokai didesnę neigiamą įtaką vaikų skaitymo pasiekimams iš žemos socialinės ekonominės padėties šeimų. Tyrėjai teigia, kad siekiant sumažinti socialiai nepalankių veiksmų įtaką prastų pasiekimų ir socialinės rizikos grupės šeimų mokiniams galima pailginti mokslo metus (organizuojant vasaros mokyklas ir pan.) ar organizuoti ugdymo veiklas vasaros atostogų metu.

Ugdymui skiriamos valandos pradinėje mokykloje. Europos šalyse nacionalinio lygmens švietimo institucija (švie-

timo ministerija, švietimo departamentas ir pan.) reglamentuoja ugdymo valandas, skirtas pradinio ugdymo programai įgyvendinti. Daugiau nei pusėje Europos šalių mokykloms suteikta teisė savarankiškai paskirstyti šias valandas (žr. 6 pav.). Išskiriamos dvi ugdymo valandų lankstumo formos: horizontalusis ir vertikalusis lankstumas.

6 pav. Ugdymo valandų lankstumas pradiniam ugdyme (2014–2015 m. m.)

BE de – Belgija vok., LU – Liuksemburgas, MT – Malta, LI – Lichtenšteinas

Duomenų šaltinis: Eurydice, 2014

Horizontalusis lankstumas – kai nacionalinio lygmens švietimo institucija nurodo kiekvienai klasei bendrą ugdymo valandų skaičių keliems dalykams. Pavyzdžiui, Danijoje pirmai klasei nustatytas 600 ugdymo valandų skaičius, skirtas skaitymui, rašymui ir literatūrai, matematikai, gamtos mokslams, kūno kultūrai ir sveikatai bei meniniam ugdymui.

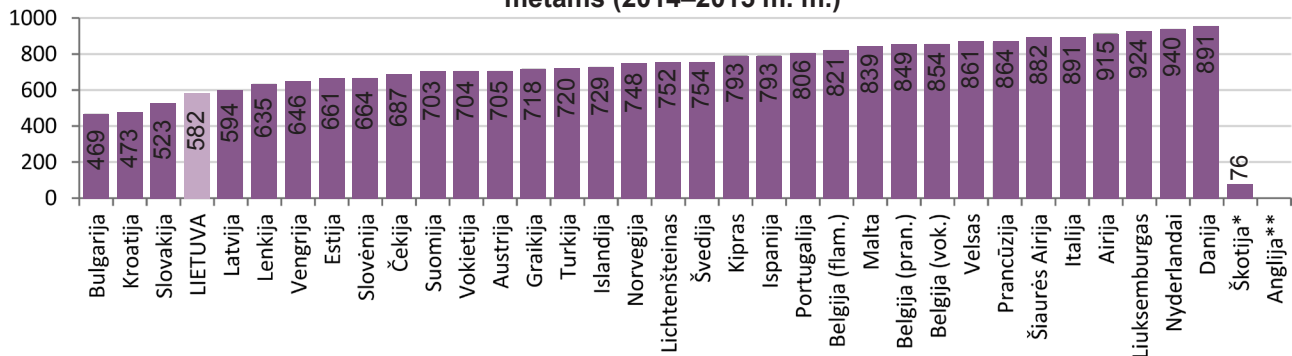
Vertikalusis lankstumas – kai nacionalinio lygmens švietimo institucija nurodo bendrą vieno dalyko ugdymo valandų skaičių kelioms klasėms. Šį modelį taiko ir Lietuva, kaip antai 1–2 klasėms matematikai skiriama 216 valandų³. O mokyklos pačios sprendžia, kaip paskirstyti šias valandas atskiroms klasėms.

Nyderlanduose, Suomijoje, Lenkijoje ir Islandijoje taikomas ir horizontalusis, ir vertikalusis ugdymo valandų paskirstymo lankstumas. Anglijoje ir Škotijoje ugdymo valandos nėra apibrėžtos.

Kadangi skirtingose Europos šalyse pradinio ugdymo programos trukmė svyruoja nuo 4 iki 7 metų, todėl lyginti šalių

bendrą valandų skaičių, skirtą pradinio ugdymo programai įgyvendinti, būtų neprasminga. Panagrinėkime, koks ugdymo valandų skaičius tenka vieneriems pradinio ugdymo programos įgyvendinimo metams. Lietuva yra viena iš šalių, kuriose vidutiniškai per metus pradinio ugdymo programai įgyvendinti skiriama mažiausiai ugdymo valandų (582). Mažiau skiriama tik Bulgarijoje (469), Kroatijoje (473) ir Slovakijoje (523). Pradinio ugdymo programai įgyvendinti daugiausiai ugdymo valandų per metus skiriama Airijoje (915), Liuksemburge (924), Nyderlanduose (940) ir Danijoje (954) (žr. 7 pav.).

7 pav. Vidutinis rekomenduojamas minimalus ugdymo valandų skaičius vieneriems pradinio ugdymo programos metams (2014–2015 m. m.)

* Nurodytos tik kūno kultūrai ir sveikatai skirtos ugdymo valandos, kitų dalykų ugdymo valandos neapibrėžtos.

** Ugdymo valandas laisvai pasirenka mokyklos.

Duomenų šaltinis: Eurydice, 2015b

Minimalus pamokų skaičius per savaitę. Minimalus krūvis. Europos šalyse minimalus pamokų skaičius per savaitę labai svyruoja, pavyzdžiui, pirmoje klasėje nuo 19 pamokų per savaitę Suomijoje iki 35 pamokų – Kipre (žr. 2 lentelę). Daugelyje šalių aukštesnėse pradinio ugdymo klasėse minimalus savaitinis pamokų skaičius didesnis nei žemesnėse. 10 iš 33 švietimo sistemų minimalus pamokų skaičius per savaitę visose pradinio ugdymo klasėse vienodas. Mažiausiai pamokų per savaitę skiriama tik Suomijoje, Slovakijoje ir Šiaurės Airijoje. Tačiau Danijoje pamokų skaičius per savaitę vienas iš didžiausių – 30–33 pamokos. 30 pamokų skaičius vyresnėse klasėse viršijamas tik Graikijoje ir Kipre. Tačiau norint pagrįsčiau kalbėti apie mokymosi krūvius, tikslinga vertinti mokymuisi skiriamą laiką keliais aspektais: mokslo metų trukmė, ugdymo valandų skaičius per metus ir kiek yra skiriama pamokų per savaitę.

Nyderlanduose mokslo metų trukmė yra 34 savaitės, tačiau vidutinis ugdymo valandų skaičius per metus – vienas didžiausių tarp Europos šalių, kiek didesnis tik Danijoje, kur mokslo metų trukmė 6 savaitėmis ilgesnė nei Nyderlanduose.

Kroatijoje mokslo metų trukmė yra 35 savaitės, tačiau ugdymo valandų skaičius panašus kaip Bulgarijoje, kur mokslo metų trukmė 3 savaitėmis trum-

* Italijoje nustatyta 24, 27, 30 ir 40 ugdymo valandų per savaitę, tėvai pasirenka ugdymo tvarkaraštį. Tačiau 30 ir 40 ugdymo valandų klases mokykla gali formuoti tik tada, jeigu mokykla turi pakankamą skaičių pedagogų ir patalpas.

** Islandijoje 1–4 klasėms bendras minimalus pamokų skaičius 80, 5–7 klasėms – 70.

Duomenų šaltinis: Eurydice

2 lentelė. Minimalus pamokų skaičius per savaitę pradinio ugdymo lygmenyje

	1 kl.	2 kl.	3 kl.	4 kl.	5 kl.	6 kl.	7 kl.
Suomija	19		23				
Slovakija	19–24						
Austrija	20–23		22–25				
Vokietija	20–29						
LIETUVA	22	23	24	23			
Bulgarija	22		25				
Kroatija	25						
Vengrija	25			27			
Turkija	30						
Čekija	18–22		22–26				
Lichtenšteinas	23	26	28	30			
Prancūzija	24						
Italija*	24, 27, 30, 40						
Šiaurės Airija	15			22,5			
Lenkija	20	21	21	25	26	28	
Airija	20–28						
Estija	20	23	25		28	30	
Velsas	21		23,5				
Šveicarija	21–25		26–30				
Slovėnija	22			26			
Latvija	22	23	24	26	28	30	
Portugalija	22,5–25				22,5–23,25		
Ispanija	25						
Graikija	25		30		32		
Belgija (fran.)	28						
Belgija (vok.)	28						
Liuksemburgas	28						
Malta	30						
Kipras	35						
Belgija (flam.)	28–29						
Islandija**	80				70		
Škotija	25						
Danija	30				33		

³ Eurydice ugdymui skirtas valandas perskaičiuoja astronominėmis valandomis, Bendrojo ugdymo planuose nurodytos akademinės ugdymo valandos.

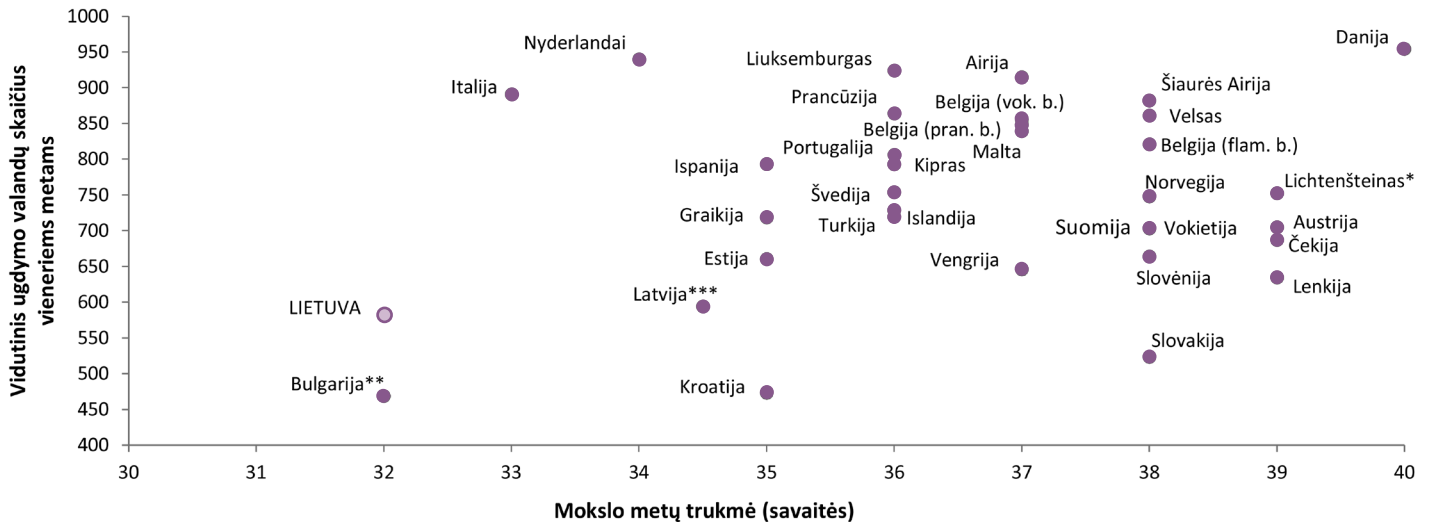
pesnė. Slovakijoje mokslo metų trukmė viena ilgiausių (38 savaitės), tačiau vidutinis ugdymo valandų skaičius šiek tiek didesnis nei Kroatijoje, o pamokų skaičius per savaitę, kaip jau buvo minėta, vienas iš mažiausių – 19–24 pamokos.

Lietuvoje ir Bulgarijoje mokslo metai trumpiausi, o ugdymo valandų vieneriems pradinio ugdymo programos metams

taip pat skiriama mažiausiai, pamokų skaičius per savaitę svyruoja nuo 22 iki 25 pamokų.

Analizuojant mokymąsi skiriamo laiko aspektu, galima daryti išvadą, kad Lietuvoje, kaip ir Bulgarijoje, pradinių klasių mokinių mokymui, palyginti su kitomis Europos šalimis, skiriama mažiausiai laiko, o mokinių mokymosi mokykloje krūvis taip pat mažiausias (žr. 8 pav.).

8 pav. Mokymosi krūvis pradiniam ugdyme

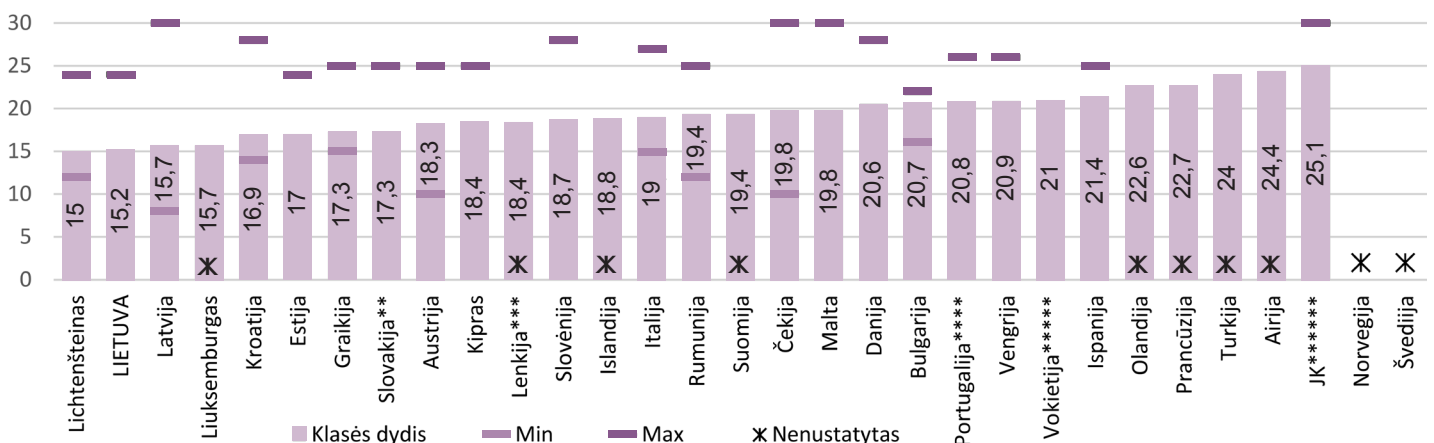
* Lichtenšteine mokslo metų trukmė – 38–40 savaitių.
 ** Bulgarijoje mokslo metų trukmė: 1 kl. – 31 savaitė, 2–4 kl. – 32 savaitės.
 *** Latvijoje mokslo metų trukmė – 34–35 savaitės.

Duomenų šaltinis: Eurydice, 2015a; Eurydice, 2015b

Pradinio ugdymo klasių dydis. Europos šalyse klasių dydis pradiniam ugdyme reglamentuojamas įvairiai: vienose šalyse apibrėžtas galimas mažiausias ir didžiausias mokinių skaičius klasėje, kitose – tik didžiausias galimas mokinių skaičius klasėje, kai kuriose šalyse tokių rekomendacijų ar reikalavimų nėra. Europos šalyse vidutinis pradinio ugdymo

klasių dydis svyruoja nuo 15 vaikų Lichtenšteine iki 25 vaikų Jungtinėje Karalystėje (žr. 9 pav.). Lietuvoje vidutinis vaikų skaičius pradinėse klasėse yra vienas mažiausių Europoje ir siekia 15,2 vaiko, nors galimas maksimalus mokinių skaičius pradinio ugdymo klasėje yra 24 vaikai.

9 pav. Klasės dydis (2012 m.) ir rekomenduojamas vaikų skaičius klasėje* pradinio ugdymo lygmenyje

* Neįskaitant rekomendacijų klasėms, kuriose yra specialiųjų poreikių mokinių.
 ** Slovakijoje maksimalus mokinių skaičius 1 kl. – 22 vaikai, 2–4 kl. – 25 vaikai.
 *** Lenkijoje tik 1 kl. apibrėžtas maksimalus 25 vaikų skaičius klasėje.
 **** Portugalijoje 1–4 kl. maksimalus mokinių skaičius klasėje yra 26 vaikai, 5–6 kl. – nuo 26 iki 30 vaikų.
 ***** Vokietijoje kiekvienoje žemėje skirtingi reikalavimai klasės dydžiui.
 ***** Jungtinėje Karalystėje – Anglijoje: 1–2 klasėse – 30 vaikų, 3–6 klasėse – neapibrėžta; Škotijoje: 1 kl. – 25, 2–3 kl. – 30, 4–7 kl. – 33 vaikai.

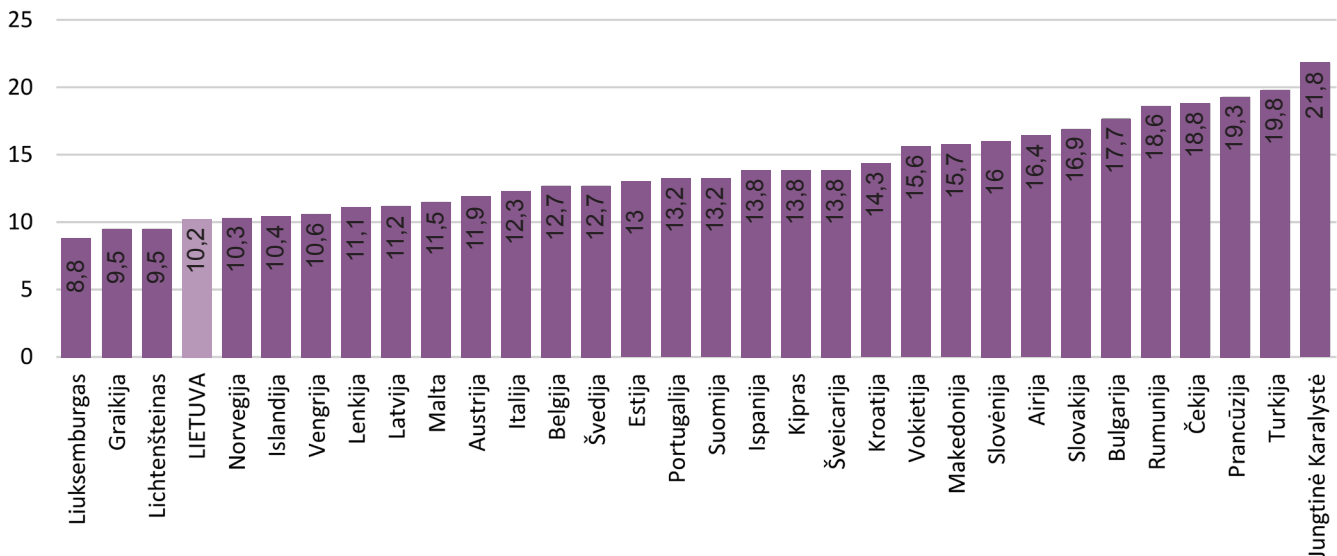
Duomenų šaltiniai: Eurostat, Eurydice

C. Jepsen (2015) tvirtina, kad teiginys, jog mažesnėse klasėse besimokančių mokinių pasiekimai yra aukštesni, yra klaidingas. Autorius pažymi, kad sumažinus klasės dydį, dažniausiai mokinių pasiekimai pagerėja nedaug. O klasės dydžio mažinimas gali būti brangus (steigiami nauji etatai, samdomi mokytojai) ir klasių mažinimo išlaidos gali būti didesnės nei teikiama nauda. Veiksmingiau investuoti į ankstyvąjį vaikų ugdymą, mokytojų kvalifikacijos kėlimą. Šiai išvadai pritaria ir E. A. Hanushek, L. Woessmann (2011) teigdami, kad klasės dydis savaime nėra svarbus veiksnys, turintis įtakos mokinių pasiekimams. Klasės dydis gali būti

svarbus veiksnys tuo atveju, jei mokytojo kvalifikacija yra žema, todėl svarbiausia yra mokytojų profesionalumas ir ugdymo kokybė.

Mokinių ir mokytojų santykis pradiniam ugdymui. Mokinių ir mokytojų skaičiaus santykis dažnai yra naudojamas kaip vienas iš rodiklių, atspindinčių ugdymo kokybę. Lietuvoje ir Liuksemburge, Graikijoje ir Lichtenšteine mokinių ir mokytojų skaičiaus santykis pradiniam ugdymui yra vienas mažiausių Europoje (žr. 10 pav.). O Prancūzijoje, Turkijoje ir Jungtinėje Karalystėje – didžiausias.

10 pav. Mokinių ir mokytojų skaičiaus santykis pradinio ugdymo lygmenyje (2013 m.)

Duomenų šaltinis: Eurostat

Personalas. Beveik visose Europos šalyse klasę moko vienas pradinį klasių **mokytojas**, o mokytojai dalykininkai, kaip ir Lietuvoje, moko tik kai kurių dalykų (kai kuriose šalyse, pavyzdžiui, jeigu pradinį klasių mokytojas neturi reikiamos kvalifikacijos). Mokytojai dalykininkai dažniausiai moko užsienio kalbos, kūno kultūros, muzikos, tikybos (dorinio ugdymo). Apžvelkime kelių šalių, kuriose pagrindinių dalykų moko ne vienas pradinį klasių mokytojas, patirtį.

• **Danijoje** kiekviena klasė turi klasės mokytoją, kuris dažniausiai yra danų kalbos mokytojas. Klasės mokytojas kartu su kitais mokytojais dalykininkais planuoja, organizuoja ir vykdo ugdymą pradinėse klasėse. Jis koordinuoja ugdymo organizavimą.

- **Norvegijoje** mokiniai, besimokantys toje pačioje klasėje (angl. *grade*), priklauso vienai grupei, pavyzdžiui, mokykloje esantys trečių klasių mokiniai ugdomi vienoje grupėje. Dėl šalies specifikos (gyventojai išsisklaidę ir mokyklų sistema pritaikoma atsižvelgiant į tenyktę demografinę padėtį) atsiranda mokyklų, kuriose vienoje grupėje mokosi įvairaus amžiaus vaikai. Du ar daugiau mokytojų bendradarbiaudami moko grupę mokinių.
- **Vengrijoje** pradinį klasių vaikus ugdo keli mokytojai (dažniausiai du), kurie moko visų dalykų. Vaikams pereinant į aukštesnes klases didėja ir juos mokančių mokytojų skaičius, o 4 klasėje daugumą dalykų moko mokytojai dalykininkai.

KAIP SIEJASI PRADINIO UGDYMO PRADŽIA IR MOKINIŲ PASIEKIMAI?

Esant skirtingiems šalių sprendimams dėl mokyklos lankymo pradžios natūraliai keliamas klausimas, kiek vaikų amžius, kai jie pradėjo lankyti mokyklą, turi įtakos jų pasiekimams. S. P. Suggate (2009), išanalizavęs PISA (angl. *Programme for International Student Assessment*) 2006 tyrimo duomenis apie penkiolikmečių skaitymo gebėjimų rezultatus įvairiose šalyse, teigia, kad ankstyvas formalusis vaikų ugdymas⁴ neturi įtakos penkiolikmečių skaitymo gebėjimų lygiui.

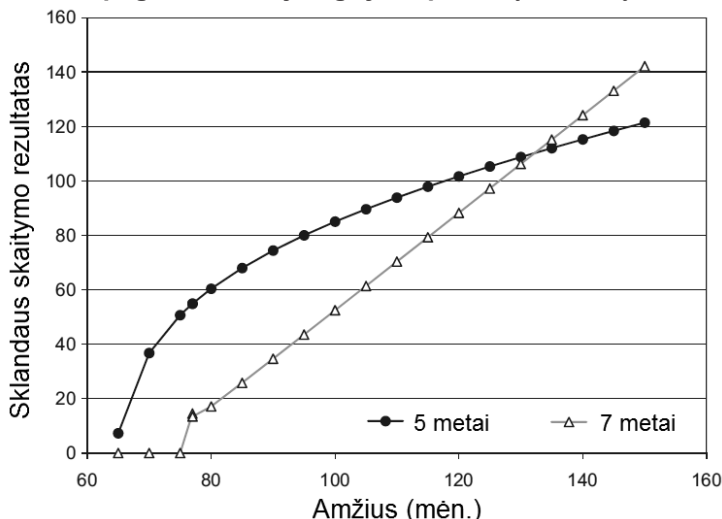
Panašią išvadą pateikia Naujojoje Zelandijoje atlikto tyrimo (Suggate, Schaughency, Reese, 2012) autoriai, teigiantys, kad ankstyvas formalusis, akademiniais metodais grįstas, vaikų ugdymas neužtikrina aukštesnio skaitymo gebėjimų lygio. Tyrėjai domėjosi, ar anksti (nuo 5 metų) pradėję mokykloje mokytis skaityti vaikai turi ilgalaikį pranašumą prieš vėlai (nuo 7 metų) pradėjusius to mokytis. Nors iš pradžių anksti mokyklą pradėjusių lankyti vaikų skaitymo gebėjimai

⁴ Ankstyvas formalusis vaikų ugdymas – ankstyvo amžiaus (5 metų ir jaunesnių) vaikų ugdymas pagal tradicinę (akademinį tikslų siekiančią) pradinio ugdymo programą.

yra aukštesni negu vėlai pradėjusiųjų, tačiau apie 11 metus (131 mėn.) šių vaikų skaitymo gebėjimų lygis suvienodėja (žr. 11 pav.). Tačiau reiktų nepamiršti vėlesniame amžiuje į formalųjį ugdymą atėjusių vaikų patirčių namuose ir ikimokyklinio ugdymo įstaigose įtakos. Šie vaikai turi galimybę ilgesnį laiką dalyvauti ikimokyklinio ugdymo programose.

11 pav. Vaikų sklandaus skaitymo rezultatų vidurkis pagal formaliojo ugdymo pradžią ir amžių

Šaltinis: Suggate S. P., Schaughency E. A., Reese E., 2012

M. Ponzio ir V. Scoppa (2011), pasinaudoję tyrimų PIRLS 2006, TIMSS 2007 ir PISA 2009 duomenimis, analizavo, ar Italijos mokinių pradinės mokyklos lankymo pradžios amžius turi įtakos jų mokymosi pasiekimams 4, 8 ir 10 klasėse. Italijoje mokyklą pradeda lankyti vaikai, kuriems tais kalendoriniais metais sukanka 6 metai, todėl jauniausi tyrime dalyvavę vaikai yra 5 metų ir 9 mėnesių, o vyriausi – 6 metų ir 8 mėnesių (beveik vienerių metų skirtumas). Nustatyta, kad jaunesnių mokyklą pradėjusių lankyti vaikų rezultatai yra žemesni negu vyresniame amžiuje pradėjusiųjų 4 ir 8 klasėse, taip pat jiems esant penkiolikos metų. Nors didžiausias mo-

kinių rezultatų skirtumas yra 4 klasėje ir aukštesnėse klasėse skirtumas mažėja, tačiau tyrėjai pažymi, kad vaikai, į mokyklą, kurioje orientuojamasi į akademinis pasiekimus, atėję jaunesni, po vidurinio ugdymo yra labiau linkę mokslus tęsti profesinio mokymo įstaigoje, o ne aukštojoje mokykloje.

Jungtinėse Amerikos Valstijose atliktas tyrimas (Marcon, 2002) atskleidė, kad po šešerių mokymosi metų mokykloje vaikų, kurių ankstyvojo ugdymo patirtis buvo grindžiama akademinio mokymu, pasiekimai buvo reikšmingai žemesni nei vaikų, kurie lankė ankstyvojo ugdymo programas, grindžiamas žaidimais. Tyrimo autorė iškelė hipotezę, kad vaikų mokymosi pažanga vėlesnėse klasėse sumažėjo, nes daugumai vaikų akademinė mokymosi patirtis buvo per ankstyva.

Šiaurės Airijos mokyklose atliktas tyrimas (Walsh, Sproule, McGuinness, etc., 2006) pagrindžia ankstesnio tyrimo išvadą. Tyrėjai teigia, kad 4–5 metų vaikams *Praturtintas ugdymo planas* (angl. *Enriched Curriculum*) (vaiko raidai palankių, žaidimais grindžiamų ir praktinių mokytojo inicijuotų užduočių derinys) suteikia vertingesnę mokymosi patirtį negu tradicinis, orientuotas į akademinį gebėjimų įgijimą. Žaidimą kaip svarbiausią mokymo būdą pirmasis pabrėžė J. Piaget. Simboliniai žaidimai, kai vaikai daiktams suteikia reikšmę (pavyzdžiui, kepa smėlio pyragėlius ar vairuoja įsivaizduojamą automobilį), jiems priskiria reikiamas funkcijas, lavina jų intelektą (Myers, 2000).

Apibendrinant galima teigti, kad ankstyvas vaikų formalusis ugdymas mokykloje suteikia vaikams pirminį akademinį pranašumą, kuris vėlesniais metais išnyksta, tačiau turi ir neigiamų pasekmių. Ankstyvas vaikų akademiniais metodais grindžiamas ugdymas siejamas su didesniu vaikų nerimu, menkesne savigarba ir mažesne motyvacija mokytis (Sharp, 2002). Tokių vaikų požiūris į skaitymą mažiau teigiamas, jų teksto supratimo gebėjimai silpnesni nei vaikų, kurie pradiname ugdyme dalyvauja nuo 7 metų (Suggate, Schaughency, Reese, 2012). Todėl siekiant sėkmingos mokymosi pradžios ir nuoseklios mokymosi pažangos, būtina atsižvelgti į vaiko raidos ypatumus, parinkti tinkamą turinį ir metodus.

AR MOKANTIS ILGIAU GERĖJA MOKINIŲ PASIEKIMAI?

Tarptautinių tyrimų duomenys leidžia palyginti Lietuvos ir kitų Europos šalių ketvirtokų pasiekimus skaitymo (PIRLS tyrimas), matematikos ir gamtos mokslų (TIMSS tyrimas) srityse. Apžvelkime minėtų tyrimų rezultatus.

PIRLS 2011 m. tyrimo cikle geriausiai iš Europos šalių pasirodė Suomija (žr. 12 pav.). Lietuvos ketvirtokų **skaitymo** rezultatas (528 taškai) yra reikšmingai aukštesnis už PIRLS skalės vidurkį (500 taškų). Lietuvos ketvirtokų rezultatai panašūs į Bulgarijos, Slovėnijos, Austrijos ir Lenkijos.

Pagal **matematikos** pasiekimus geriausiai TIMSS 2011 m. tyrime pasirodė Šiaurės Airija. Lietuvos ketvirtokų matematikos pasiekimai gana aukšti – 534 taškai ir reikšmingai aukštesni už TIMSS skalės vidurkį. Lietuvos ketvirtokų pasiekimai panašūs į Danijos, Portugalijos, Vokietijos ir Airijos.

Pagal **gamtos mokslų** pasiekimus geriausiai TIMSS 2011 m. tyrime pasirodė Suomijos ketvirtokai, kurių pasiekimai gerokai aukštesni nei kitose Europos šalyse (Suomijos ir

Čekijos rezultatai skiriasi 34 taškais). Pagal gamtos mokslų pasiekimus Lietuva pasirodė vidutiniškai (515 taškų) ir buvo aukščiau už TIMSS skalės vidurkį. Lietuvos ketvirtokų gamtos mokslų pasiekimai buvo panašūs į Portugalijos, Slovėnijos, Šiaurės Airijos, Airijos, Kroatijos, flamandiškos Belgijos dalies ir Rumunijos.

Toliau bus aptarti kai kurių šalių ketvirtokų rezultatai lyginant su mokslo metų trukme ir rekomenduojamu ugdymo valandų skaičiumi.

Suomijoje, Vokietijoje ir Austrijoje vidutinis ugdymo valandų skaičius metams yra labai panašus. Suomijoje ir Vokietijoje mokslo metų trukmė tokia pati, o Austrijoje – savaite ilgesnė negu minėtose šalyse. Taigi šiose šalyse mokinių mokymosi krūvis panašus. O ar panašūs ir šių šalių mokinių pasiekimai? Tyrimų rezultatai rodo, kad Suomijos ketvirtokų skaitymo, matematikos ir gamtos mokslų pasiekimai reikšmingai aukštesni už Vokietijos ir Austrijos. O Vokietijos ketvirtokų

skaitymo ir matematikos pasiekimai reikšmingai aukštesni nei Austrijos.

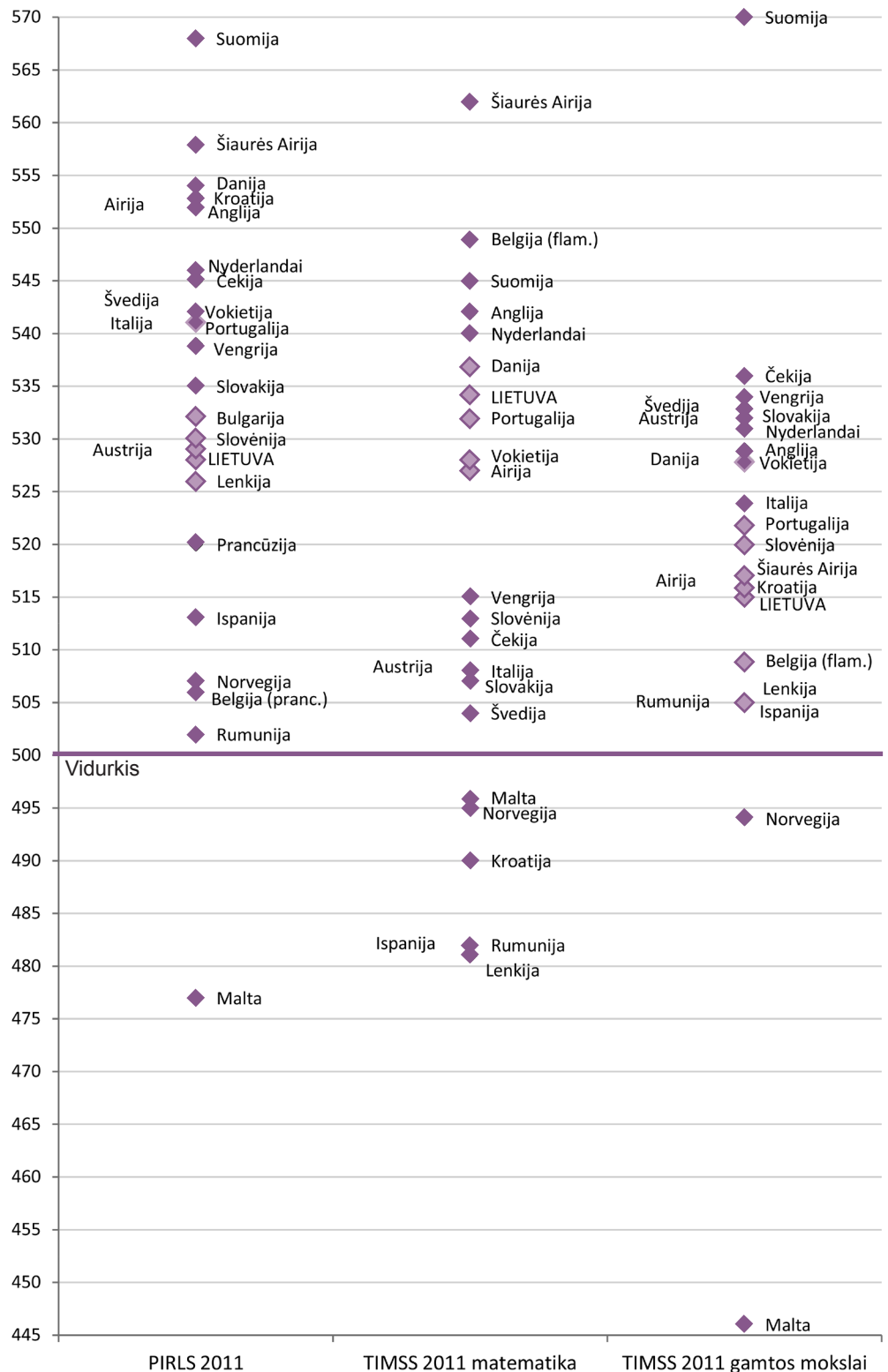
Lietuvoje pradinį klasių mokiniams per metus pradinio ugdymo programai įgyvendinti skiriama vidutiniškai 120 mažiau ugdymo valandų nei minėtose šalyse, o mokslo metų trukmė 6–7 savaitėmis trumpesnė. Tačiau Lietuvos ketvirtokų skaitymo rezultatai reikšmingai nesiskiria nuo Austrijos, o matematikos – nuo Vokietijos ketvirtokų.

Taip pat Lenkijoje pradinį klasių mokiniai mokosi 7 savaitėmis ilgiau negu Lietuvos mokiniai, tačiau vidutinis ugdymo valandų skaičius per metus Lenkijoje tik šiek tiek didesnis nei Lietuvoje. Matematikos ir gamtos mokslų srityse Lietuvos mokinių rezultatai reikšmingai aukštesni nei Lenkijos, o skaitymo gebėjimai panašūs. Aptarti pavyzdžiai nepatvirtina, kad mokslo metų trukmė ar vidutinis ugdymo valandų skaičius per metus turi įtakos mokinių pasiekimams.

Panagrinėkime rekomenduojamas minimalias ugdymo valandas, skirtas rašymui, skaitymui ir literatūrai; matematikai; gamtos mokslams, ir tarptautinių tyrimų rezultatus. Kadangi PIRLS ir TIMSS tyrimuose dalyvauja ketvirtų klasių mokiniai, todėl 13 pav. lyginamos rekomenduojamos minimalios ugdymo valandos per pirmus 4 pradinio ugdymo metus su tarptautinių tyrimų rezultatais. Belgijoje, Nyderlanduose, Lenkijoje, Jungtinėje Karalystėje ugdymo valandos yra lankštos (vertikalūs lankstumas), o Škotijoje ir Anglijoje rekomenduojamas minimalus ugdymo valandų skaičius neapibrėžtas, todėl minėtuose grafikuose šios šalys nepavaizduotos.

Minimalios ugdymo valandos, per 4 metus skirtos **rašymui, skaitymui ir literatūrai**, labai svyruoja: nuo 524 Kroatijoje iki 1 296 valandų Prancūzijoje (žr. 13 pav.). Tačiau Kroatijos mokinių skaitymo rezultatai PIRLS 2011 tyrime yra reikšmingai aukštesni (33 taškais) negu Prancūzijos. Matome, kad valandų, skirtų skaitymui, rašymui ir literatūrai, skaičius Lietuvoje (696) yra kiek didesnis nei Suomijoje (665), o ir abiejose šalyse tyrime dalyvavo tokio pat amžiaus vaikai, tačiau Suomijos mokinių skaitymo rezultatai yra gerokai aukštes-

12 pav. Tarptautinių tyrimų PIRLS ir TIMSS 2011 metų Europos šalių rezultatai

Šviesiau pažymėtų šalių rezultatai reikšmingai nesiskiria nuo Lietuvos rezultato.

Duomenų šaltinis: PIRLS ir TIMSS duomenų bazės

ni (40 taškų). Taip pat Kroatijos, Airijos ir Danijos mokinių skaitymo rezultatai labai panašūs, bet skaitymui, rašymui ir literatūrai skiriamų ugdymo valandų skaičius labai skiriasi.

Lietuvoje **matematikai** skiriamų ugdymo valandų skaičius (432) yra vienas iš mažiausių tarp Europos šalių, tačiau ketvirtokų matematikos rezultatai TIMSS 2011 tyrime yra gana aukšti (žr. 13 pav.). Portugalijoje, kurios ketvirtokų matematikos rezultatai reikšmingai nesiskiria nuo Lietuvos, matema-

tikai skiriamų valandų skaičius yra 2,3 karto didesnis nei Lietuvoje. O Suomijos mokinių matematikos rezultatai vieni aukščiausių tarp Europos šalių ir 11 taškų aukštesni negu Lietuvos, tačiau ugdymo valandų, skirtų matematikai, skaičius Suomijoje (399) yra vienas mažiausių. Pastebime, kad Rumunijos ir Ispanijos ketvirtokų matematikos pasiekimai panašūs, nors Ispanijoje skiriama dvigubai daugiau ugdymo valandų.

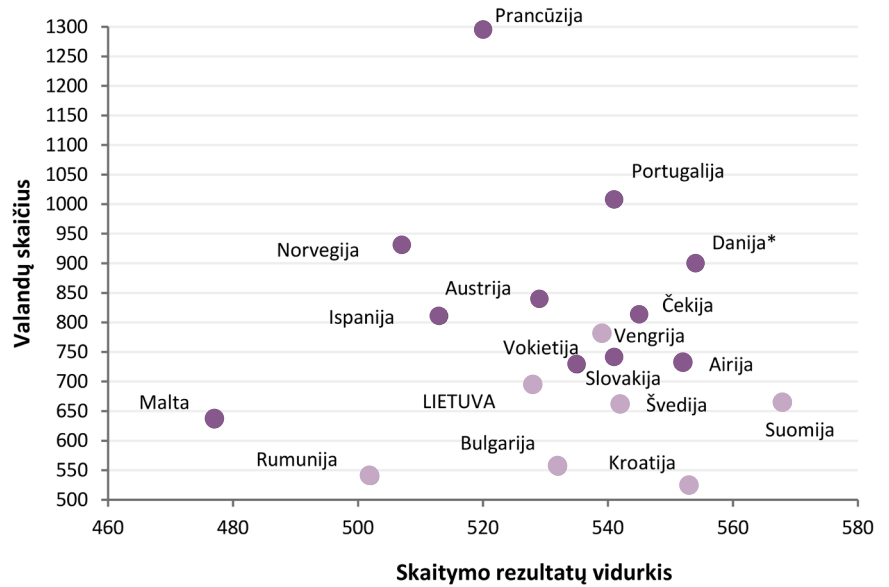
Europos šalyse **gamtos mokslams** skiriamų valandų skaičius svyruoja nuo 84 ugdymo valandų Slovakijoje iki 360 Austrijoje, tačiau šių šalių rezultatai panašūs (žr. 13 pav.). Lietuva yra viena iš šalių, kurioje gamtos mokslams skiriamų ugdymo valandų skaičius yra mažiausias (96). Airijoje, lyginant su Lietuva, gamtos mokslams skiriama 1,5 karto daugiau ugdymo valandų, Kroatijoje – 2,5 karto daugiau. Tačiau visų šių šalių ketvirtos klasės mokinių rezultatai panašūs (nereikšmingi skirtumai). Taip pat Austrijos, Švedijos, Vengrijos, Slovakijos, Danijos ir Vokietijos ketvirtokų gamtos mokslų pasiekimai panašūs, tačiau ugdymo valandų, skirtų gamtos mokslams, skaičius skiriasi net kelis kartus (pavyzdžiui, Austrijos ir Slovakijos – 4,3 karto).

Reikėtų nepamiršti, kad pavaizduotas rekomenduojamas ugdymui skirtų valandų skaičius, o ne tikslus, skiriamas tam tikriems dalykams. Taip pat skiriamų ugdymo valandų skaičius iš dalies parodo, kokiam(-iems) dalykui(-ams) tam tikroje šalyje teikiamas prioritetas. Pavyzdžiui, Suomijoje rašymui, skaitymui, literatūrai ir matematikai skiriamų ugdymo valandų skaičius panašus kaip ir kitose šalyse, tačiau gamtos mokslams skiriamų ugdymo valandų skaičius yra vienas iš didžiausių. Portugalijoje, lyginant su kitomis šalimis, ypač daug dėmesio skiriama matematikai. O Lietuvoje gamtos mokslams skiriamų ugdymo valandų skaičius yra vienas mažiausių.

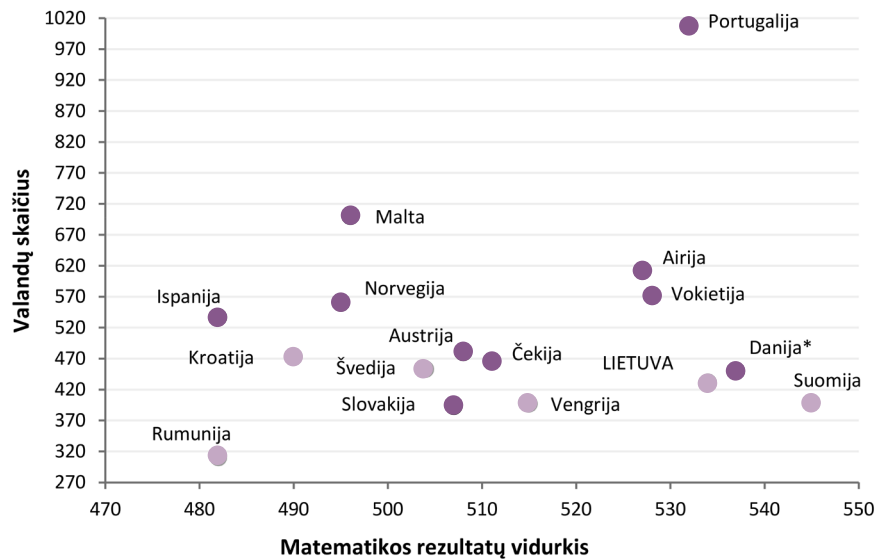
Aptarti pavyzdžiai pagal atskiriems dalykams skiriamų ugdymo valandų skaičių rodo, kad kai kuriose šalyse mokinių pasiekimai panašūs, tačiau rekomenduojamas minimalus ugdymo valandų skaičius labai skiriasi ir, atvirkščiai, mokinių pasiekimai labai skiriasi, nors ugdymo valandų skaičius panašus. Šalių vidutinis ugdymo valandų skaičius silpnai siejasi su mokinių pasiekimais (OECD, 2011b), pasiekimams didžiausią įtaką daro pamokos kokybė ir mokinių požiūris į mokymąsi, o ne ugdymo valandų skaičius (OECD, 2011a).

Vienareikšmiškai vertinti minimalių ugdymo valandų skaičiaus įtaką mokinių pasiekimams neįmanoma, todėl reikia nuodugniau analizuoti veiksnius, galinčius turėti įtakos mokinių pasiekimams, kaip antai: namų darbams skiriamas laikas, papildomas mokinių mokymasis, ikimokyklinio ugdymo patirtis ir kt.

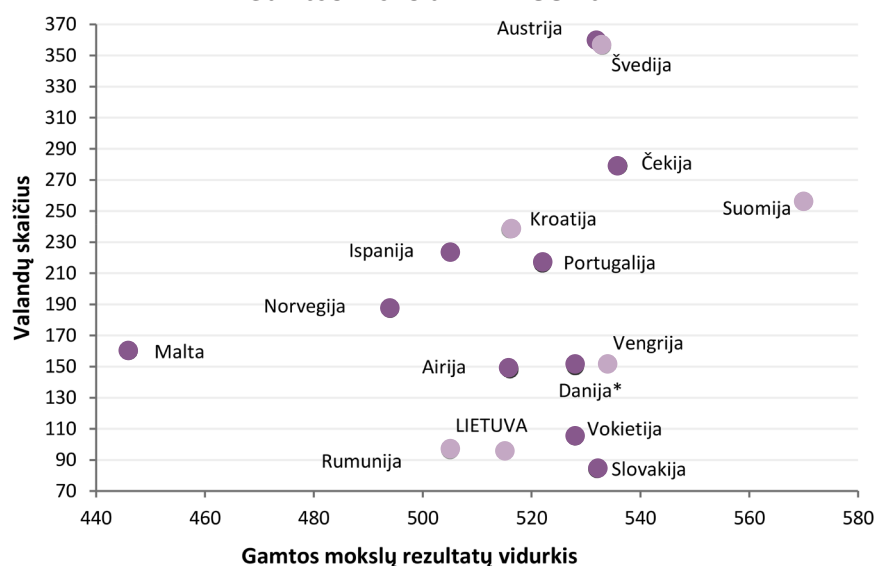
13 pav. Rekomenduojamos minimalios ugdymo valandos per 4 ugdymo metus ir tyrimų rezultatai
Rašymas, skaitymas ir literatūra ir PIRLS 2011

Matematika ir TIMSS 2011

Gamtos mokslai ir TIMSS 2011

* Danijos atveju grafike nurodytos ugdymo valandos trejiems metams (2–4 klasėms). Pirmoje klasėje skiriama ne mažiau kaip 920 ugdymo valandų visiems metams, o atskiriems dalykams ugdymo valandos pasirenkamos lanksčiai.

Tamsesnės spalvos rutuliukai pažymėtose šalyse tyrime dalyvavo 10-mečiai, šviesesnės – 11-mečiai.
Duomenų šaltiniai: PIRLS ir TIMSS duomenų bazės, Eurydice

LITERATŪRA

1. Cooper H., Nye B., Charlton K., Lindsay J., Greathouse S. The Effects of Summer Vacation on Achievement Test Scores: A Narrative and Meta-Analytic Review. 1996. Internetė: http://psychandneuro.duke.edu/uploads/media_items/summer-learning-loss.original.pdf.
2. Eurydice tinklalapis. Countries. Description of national education systems. Internetė: <https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Countries>.
3. Eurydice. Organization of school time in Europe. Primary and secondary education. 2015/16 school year. 2015a. Internetė: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/facts_and_figures/186EN.pdf.
4. Eurydice. Recommended Annual Instruction Time in Full-time Compulsory Education in Europe 2014/15. 2015b. Internetė: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/facts_and_figures/181EN.pdf.
5. Eurydice. The Structure of the European Education System 2014/15: Schematic Diagrams. 2014. Internetė: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/facts_and_figures/education_structures_EN.pdf.
6. Hanushek E. A., Woessmann L. Class Size: Does It Matter? 2011. Internetė: <http://www.eenee.de/eeneeHome/EENEE/Policy-Briefs.html>.
7. Jepcen P. Class size: does it matter for student achievement? 2015. Internetė: <http://wol.iza.org/articles/class-size-does-it-matter-for-student-achievement-1.pdf>.
8. Marcon R. A. Moving up the Grades: Relationship between Preschool Model and Later School Success. 2002. Internetė: <http://ecrp.uiuc.edu/v4n1/marcon.html>.
9. Myers D. G. Psichologija. Kaunas. 2000.
10. OECD. Does investing in after-school classes pay off? 2011a. Internetė: <http://www.oecd.org/portugal/47573005.pdf>.
11. OECD. Quality Time for Students. Learning In and Out of School. 2011b. Internetė: <http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/9810051e.pdf?expires=1448269937&id=id&accname=guest&checksum=3130546AB00D44B4BF444DA8D649FB32>.
12. Ponzo M., Scoppa V. The Long-Lasting Effects of School Entry Age: Evidence from Italian Students. 2011. Internetė: http://www.ecostat.unical.it/RePEc/WorkingPapers/WP01_2011.pdf.
13. Sharp C. School Starting Age: European Policy and Recent Research. 2002. Internetė: <https://www.nfer.ac.uk/nfer/publications/44410/44410.pdf>.
14. Suggate S. P., Schaughency E. A., Reese E. Children learning to read later catch up to children reading earlier. 2012. http://www.researchgate.net/publication/229433053_Children_learning_to_read_later_catch_up_to_children_reading_earlier
15. Suggate S. P. School entry age and reading achievement in the 2006 Programme for International Student Assessment (PISA). 2009.
16. Veiksmingo ikimokyklinio, pradinio ir vidurinio ugdymo tyrimo (angl. Effective Pre-School, Primary and secondary Education Project (EPPSE)) tinklalapis: <http://www.ioe.ac.uk/research/153.html>.
17. Walsh G., Sproule L., McGuinness C., etc. An appropriate curriculum for 4-5-years-old children in Northern Ireland: comparing play-based and formal approaches. 2006. Internetė: <http://www.psych.qub.ac.uk/staff/profiles/trew/13walshetal.pdf>.
18. Wisconsin Council on Children and Families. Brain Development and Early Learning. Research on Brain Development. 2007. Internetė: https://larrycuban.files.wordpress.com/2013/04/brain_dev_and_early_learning.pdf.

ŠVIETIMO PROBLEMOS ANALIZĖ – Švietimo ir mokslo ministerijos leidinių serija, skirta politikams, savivaldybių švietimo padalinių specialistams ir plačiajai visuomenei, nušviečianti kylančias ir sprendžiamas švietimo problemas. Serijoje „Švietimo problemos analizė“ pateikiama glausta, konkreti ir aktuali švietimo sistemos funkcionavimo problemų analizė. Leidiniai skelbiami internete adresais <http://www.smm.lt/web/lt/teisesaktai/tyrimai-ir-analizes/svietimo-problemos-analizes/2012-metu>; <http://www.sac.smm.lt/index.php?id=36> ir portale Emokykla.

Pasiūlymus, pastabas ar komentarus prašome siųsti Švietimo ir mokslo ministerijos Strateginių programų skyriaus vedėjui Ričardui Ališauskui (el. p. ricardas.alisauskas@smm.lt).

Autorius, norinčius publikuoti savo parengtas analizes serijoje „Švietimo problemos analizė“, prašome kreiptis į Švietimo ir mokslo ministerijos Strateginių programų skyriaus vyresniąją specialistę Veroniką Šiurkienę (el. p. veronika.siurkiene@smm.lt, tel. (8 5) 219 1121).

Analizę parengė Donata Vaičiūnaitė, Nacionalinės mokyklų vertinimo agentūros Politikos analizės skyriaus metodininkė.

Konsultavo: Laimutė Jankauskienė, Švietimo ir mokslo ministerijos Bendrojo ugdymo departamento Ikimokyklinio ir pradinio ugdymo skyriaus vedėja, Egidija Nausėdienė, Švietimo ir mokslo ministerijos Bendrojo ugdymo departamento Ikimokyklinio ir pradinio ugdymo skyriaus vyriausioji specialistė, Gintarė Vasiliauskaitė, Švietimo ir mokslo ministerijos Bendrojo ugdymo departamento Ikimokyklinio ir pradinio ugdymo skyriaus vyresnioji specialistė, Asta Rudienė, Ugdymo plėtotės centro Ikimokyklinio ir pradinio ugdymo poskyrio vedėja.

PRADINIO UGDYMO ORGANIZAVIMO YPATUMAI: Kiek tai turi įtakos mokinių pasiekimams?

Redaktorė Nijolė Šorienė

Maketavo Valdas Daraškevičius

2015-11-20. Tir. 1 200 egz.

Išleido Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos
Švietimo aprūpinimo centras, Geležinio Vilko g. 12, 03163 Vilnius
Spausdino UAB „Lodvila“, Sėlių g. 3A, 08125 Vilnius